

BOEKEN

Loïc Wacquant. **Straf de armen – Het nieuwe beleid van de sociale onzekerheid** (oorspronkelijke titel: Punir les pauvres. Le nouveau gouvernement de l'insécurité sociale). Berchem-Antwerpen: EPO, 2006, 360 p., € 25,00
ISBN 978 90 6445 402 8

Sinds de dood van de Franse socioloog Bourdieu hoorden we weinig van zijn leerling en trouwe ambassadeur Loïc Wacquant. Het werk dat hij na de dood van Bourdieu schreef, bleef beperkt tot artikelen die maar gedeeltelijk in het Engels verschenen. Voor degenen die geen Frans kunnen lezen, was niet zo gemakkelijk te volgen waar hij de laatste tien jaar mee bezig was. Aan die vergetelheid is in één klap een einde gekomen sinds het verschijnen van zijn boek *Straf de armen*. De Engelse vertaling van het boek en twee artikelen die daaraan voorafgingen, hebben in de sociologische vakpers, maar ook

daarbuiten, veel stof doen opwaaien. Het rumoer rond zijn boek heeft vooral deze omvang aangenomen omdat zijn positie diametraal tegenover een andere gezichtsbepalende schrijver staat, namelijk tegenover de Engelse psychiater Theodor Dalrymple. Waar Dalrymple de onderklasse verwijt dat ze geen verantwoordelijkheid nemen voor hun lot, laat Wacquant zien dat de opkomst van de strafstaat en het ontbreken van perspectieven op zinvolle en stabiele arbeid de onderklasse in de armen drijft van de criminaliteit. Waar Dalrymple betoogt dat de verzorgingsstaat apathie genereert, laat Wacquant zien dat de minimale staat segregatie en uitsluiting produceert. In de internationale criminologische en sociologische vakpers woedt dit debat intussen in alle hevigheid voort. Nu het boek ook in een Nederlandse vertaling is verschenen, is er aanleiding om zijn inzichten in het tijd-

schrift *Sociale Interventie* voor het voetlicht te brengen. Eerst wordt kort de inhoud van het boek toegelicht en daarna de betekenis ervan voor degenen die zich bezighouden met sociale interventies.

Maatschappijen beschikken over drie strategieën om met criminaliteit en ander afwijkend of ongewenst gedrag om te gaan; socialiseren, medicaliseren en bestraffen. Aan beide zijden van de oceaan, maar vooral in de Verenigde Staten, wordt steeds meer gekozen voor de laatste. Wacquant laat zien dat de afbouw van de sociale staat samengaat met de opkomst van de strafstaat, een staat die de uitbanning zoekt van risico en gevaar, een staat met *zero tolerance*. In Californië zit 40% van de zwarten tussen de 18 en 35 jaar intussen achter de tralies of is *on probation* (voorwaardelijk vrijgelaten). In Washington is dat 42% en in Baltimore 56%. Het percentage

opsluitingen in de Verenigde Staten is zes á twaalf keer hoger dan in de landen van de Europese Unie. In het jaar 2000 waren twee miljoen Amerikanen gedetineerd; op iedere 100.000 inwoners 702 gevangenen. Ter vergelijking de hoogste en laagste opsluitingspercentages uit de EEG: Portugal 145 per 100.000 inwoners, Griekenland 54 per 100.000 inwoners. Wacquant besteedt uitgebreid aandacht aan cijfermateriaal waaruit blijkt dat het percentage gevangenen dat wordt veroordeeld voor ernstige misdaden, geweldsdelicten en witteboordencriminaliteit, de groei van het aantal gevangenen niet kan verklaren. De spectaculaire groei van het aantal gevangenen bestaat voornamelijk uit zwarte straatboefjes, kleine drugdealers en daklozen. Vandaar de titel van het boek: straf de armen. Het zijn de kansarmen, de mensen die nauwelijks rond kunnen komen van de hamburgerjobs, die de vaardigheden missen om zich een plek te verwerven in de diensteneconomie, die het zonder steun van een sociale staat niet redden, die aangetrokken worden door de gemakkelijke winsten van de illegale straateconomie. Het gevangenisstelsel kent een expansie op industriële schaal, nooit eerder vertoond in een democratische maatschappij. De teloorgang van de sociale staat gaat in de Verenigde Staten gepaard met het opheffen van verworven rechten, het flexibiliseren van de arbeidsmarkt, waardoor de bestaansonzekerheid van mensen aan de onderkant enorm toeneemt. Eén op de drie werknemers is een tijdelijke arbeidskracht. Het

aandeelhouderskapitalisme en de concurrentie van iedereen tegen iedereen heeft de uurlonen aan de onderkant intussen zo doen afnemen dat ouders van jonge kinderen meerdere banen nodig hebben om te kunnen voldoen aan de verplichtingen. Zorg en toezicht komen hierdoor gemakkelijk in het gedrang, terwijl de kwaliteit van publiek onderwijs onder druk staat. Onder deze omstandigheden grijpt jeugdcriminaliteit snel om zich heen. Onder het regime van *zero tolerance* kunnen burgers die slechts kleine vergrijpen of overtredingen hebben begaan, zoals wildplassen, al worden vastgezet. Een nieuw leven beginnen als ex-gedetineerde is uitermate lastig. Een uitkering of huisvesting is bij ontslag uit detentie niet geregeld. Er wordt van uitgegaan dat je terugvalt op je familie. Voor velen betekent dit het terugvallen op de netwerken van de illegale straateconomie. Voor wie echter opnieuw wordt gepakt voor bepaalde vergrijpen, dreigt het principe 'three strikes and you are out'. Drie veroordelingen voor hetzelfde vergrijp en je hebt levenslang. Nog andere maatregelen maken de reïntegratie van ex-gedetineerden moeilijk. Vooral de maatregel 'look up an inmate' waarin werkgevers en woningcorporaties legaal in openbare databestanden de antecedenten kunnen raadplegen van de beoogde werknemer of huurder. Er zijn uitgebreide, en in veel staten *openbare* databestanden, cliëntvolgsystemen, systemen die het 'vergeten' van fouten uit het verleden onmogelijk maken. Voor veroordeelden

van seksuele delicten geldt bovendien dat sinds de 'Wet Megan' (1997) in verschillende staten de buurt wordt ingelicht dat de betreffende persoon er komt wonen of dat de persoon gedwongen wordt om dit zelf te doen. Er zijn cd-roms en computerprogramma's beschikbaar waarin burgers hun postcode kunnen invoeren en kunnen bekijken waar en of in hun buurt een *sex offender* woont. Wacquant laat zien hoe de sociaal-culturele integratie van ex-gedetineerden wordt bemoeilijk door het voeden van angst, door het node-loos stigmatiseren en hoe het sociale isolement hen opnieuw in de armen drijft van de criminaliteit. Toenemend zijn de gevangnissen in handen van firma's met winst-oogmerk. De firma's leggen zich toe op het in goede banen leiden van de gevangenenstroom. Re-integratie, zich kunnen voorbereiden op ontslag, medische behandeling voor verslavingen of psychiatrische symptomatologie zijn afgebouwd, wegbezuinigd of tot een minimum beperkt. In de gevangnissen lopen de meeste gedetineerden trauma's op door mishandelingen, bedreigingen, seksueel misbruik en de constante dreiging van geweld tussen groepen. Wie de kolossale omvang van de strafstaat in ogenschouw neemt, denkt dat de Verenigde Staten wel een heel criminogeen land moet zijn. Gek genoeg is dat niet het geval. De gecombineerde slachtofferindex van elf soorten misdrijven laat zien dat de Verenigde Staten op een zevende plaats staan (met Nederland en het Verenigd Koninkrijk boven zich). Ierland en

Oostenrijk zijn met een flinke voor-
sprong de minst criminogene lan-
den. Wacquant merkt fijntjes op
dat niettemin allerlei misdaadspeci-
alisten juist in het land van zero
tolerance gaan kijken naar de
resultaten van hun *crimefight* en
niet naar Dublin of Wenen afrei-
zen. De Verenigde Staten hebben
wel een hoog percentage moor-
den, tien moorden per 100.000
inwoners. Dit specifieke probleem
van dodelijk geweld met vuurwa-
pens hangt echter samen met het
vrije bezit van tweehonderd mil-
joen geweren en revolvers in priva-
te handen. De hoge opsluitingper-
centages hebben daar echter nau-
welijks invloed op. De pakkans bij
extreem geweld of het oplossings-
percentage van ernstige gewelds-
misdrijven is ongeveer even laag
als in andere landen. Al met al dra-
conische maatregelen in een land
met relatief lage misdaadcijfers
(moorden niet meegerekend).
Alhoewel het boek bekendheid
veronderstelt met het werk van
Durkheim en Bourdieu, is het geen
wetenschappelijk werk. Eerder is
het een pamflettistisch werk waar-
in de schrijver, net als zijn tegen-
hanger Dalrymple, geen tegenwer-
pingen meeweegt. Het is misschien
geen evenwichtig betoog, toch is
het boek verplichte kost voor juris-
ten, politici, beleidsmedewerkers,
criminologen, reclasseringswerkers
en andere hulpverleners.
Nederland is nog mijlenver verwij-
derd van de omvang en hardheid
van de strafstaat in de Verenigde
Staten, toch wordt ons egalitaire
en humane strafbeleid in hoog
tempo ingewisseld voor steeds
meer dwang en strengere straffen.

Ter informatie: Nederland steeg in
tien jaar van dertig naar honderd-
veertig gedetineerden per 100.000
inwoners. Het boek houdt ons een
spiegel voor. Ook bij ons worden
mensen meer en meer verplicht om
slecht betaalde en onzekere banen
te accepteren. Ook wij kennen
meer en meer werkende armen die
moeilijk een bestaan op kunnen
bouwen met flexibele arbeid.
Onder die omstandigheden lonkt
de illegale straateconomie.
Waar Dalrymple een extreem
voluntaristisch standpunt inneemt
(vrije wil, mensen hebben hun lot
aan zichzelf te danken), neemt
Wacquant een structuralistische en
deterministische positie in (de
omstandigheden en de structuren
drijven personen in handen van de
criminaliteit). Voor hulpverleners,
reclasseringswerkers, rechters en
andere professionals is dit een rele-
vant debat; is het eigen schuld
dikke bult of gebrek aan kansen?
De vertaling laat hier en daar te
wensen over. Bijvoorbeeld: '... een
kwaliteitsstudie' terwijl een kwali-
tatief onderzoek wordt bedoeld. Al
met al maakt de lezer kennis met
een overtuigend en schokkend
boek.

Gert Schout

Karin Benammar, Marieke van
Schaik, Irene Sparreboom, Sijmen
Vrolijk, Olga Wortman.

Reflectietools. Utrecht: Lemma,
2006, 176 p., € 19,50
ISBN 978 90 5931 230 2

De vijf auteurs van het boek
Reflectietools waren tijdens het
schrijven ervan allen lid van de
kenniskring 'Reflectie op het han-
delen' van de Hogeschool van
Amsterdam. Zij hadden de
opdracht het reflecteren bij studen-
ten te bevorderen. Dit gebeurt in
het boek door stapsgewijs begelei-
de reflectieoefeningen te doorlo-
pen. De gebruikte werkvormen bij
deze oefeningen worden reflectie-
tools genoemd. Uit de toolbox, dit
boekje, kunnen alle gewenste – en
ook combinaties van – werkvor-
men worden gehaald.

Het boek is opgedeeld in drieën.
Deel 1 gaat over reflecteren en
begeleiden. Reflecteren wordt
gedefinieerd als herinterpreteren
van ervaring en kennis. Er wordt
sterk voor gepleit dat de begelei-
der voordat deze een oefening
inzet, de oefening eerst zelf heeft
ervaren.

Deel 2 bespreekt in alfabetische
volgorde negen reflectietools,
namelijk brainstormreflectie, lijnre-
flectie, metafoorreflectie, puntre-
flectie, scenarioreflectie, socratisch
gesprek, spiraalreflectie, succesre-
flectie en waarderende reflectie.
De beschrijving van de tool
gebeurt volgens een vaste syste-
matiek, namelijk beschrijving en
gebruik, inbreng, uitvoering, afron-
ding, randvoorwaarden en variant
en bronvermelding. De inbreng
van veelal één van de deelnemers